

KİMLİK, KÜLTÜR VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE

KÜRTLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

6-8 EYLÜL 2012

BİNGÖL

*In the Context of Identity, Culture and Change From Ottomans to the
Present the Kurds International Symposium*

Di Pêvajoya Nasnamê, Çan û Guhertinê De Ji Osmanîyan Heta Îro Kurd

الأكراد من حيث الهوية والثقافة والتطور منذ العهد العثماني حتى اليوم

EDİTÖR

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

KATKIDA BULUNANLAR

Arş. Gör. Ahmet ALP

Arş. Gör. Fecri ARSLAN

Arş. Gör. Selman YEŞİL

Arş. Gör. Zahir ERTEKİN

Arş. Gör. Bedrettin BASUĞUY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2013

1920'DEN 2012'YE SURIYE KÜRTLERİ

Arş. Gör. Mustafa DAĞ*

Arş. Gör. Fecri ARSLAN**

ÖZET

Ortadoğu'daki dengeler üzerinde etkili olan Kürtler, bölgede meydana gelen gelişmelerde önemli bir etken olarak görülmüştür. Kürtlerin Ortadoğu politikasında etkili olmasının nedeni, Kürt nüfusunun yoğun bir şekilde Türkiye, İran, Suriye, Irak ve kısmen de Ermenistan ve bölgedeki diğer ülkelerde parçalı bir şekilde bulunmaları ve birbirlerine etkileridir. Diğer ülkelerde yaşayan Kürtlere oranla daha az tanınan ve "Sessiz Halk" olarak adlandırılan Suriye Kürtleri 21. Yüzyılın başlarında gündeme daha fazla gelmeye başlamıştır.

Bu çalışmada gerek yaşadıkları ülkelerin iç siyasetinden gerekse bölge dışındaki güçlerin politikalarından etkilenen Suriye Kürtleri ele alınacaktır. Suriyeli Kürtlerinin, siyasal, kültürel ve kimlik faaliyetleri bölgesel bağlamda değerlendirilmeye çalışılacaktır. Ayrıca 10 Kasım 2010 yılında başlayan Arap Baharı'nın bir durağı olan Suriye'deki gelişmelerin, Kürtlerin mevcut konumları üzerinde nasıl bir etkisi olabileceği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu'da Kürtler, Suriye Kürtleri, Arap Baharı

ABSTRACT

The Kurds that have a great impact on the balance of Middle East have been viewed as an important factor in events taking place in the region. The reason for the Kurds' impact in the Middle East is that Kurdish population is fragmented in Turkey, Iran, Syria, Iraq, and partly Armenia, and other regional countries and effects of each other. The Kurds in Syria less well-known than in other countries and so-called "silent people" have come to order in the beginning of the 21st century.

In this study, the Kurds, in Syria, affected by the policies of the internal politics of countries as well as politics of countries outside the region, will be discussed. Political, cultural and identity activities of Syrian Kurds will be evaluated in the regional context. In addition, Events in Syria affected by the Arab Spring beginning in november 2010 will be discussed how affect Kurds' current status.

Keywords: Kurds in Middle East, The Kurds in Syria, The Arab Spring

* Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (ERUSAM) Kürt Masası, mustafadag@erciyes.edu.tr

** Bingöl Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, fecriarslan@gmail.com

Giriş

Ortadoğu'daki Kürtlerin nüfusuyla ilgili hesaplamalarda büyük farklılıklar vardır. Çünkü Kürtlerin yaşadığı ülkelerde yakın zamana kadar güvenilir nüfus sayımları yapılmamıştır. 1920'li yıllarda Ortadoğu'da bulunan ortalama Kürt nüfusunun yaklaşık 3.000.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bunların yaklaşık 1.500.000'i Türkiye'de, 700.000'i İran'da, 500.000'i Irak'ta ve 300.000'i de Suriye'dedir¹. Bugün ise Türkiye, İran, Irak ve Suriye'de bölünmüş bir şekilde yaşayan Kürt nüfusunun yaklaşık 25-30 milyon civarında olduğu ifade edilmektedir². Suriye'de ise toplam 22 milyon nüfusunun yaklaşık % 9-10'unu Kürtlerin oluşturduğu tahmin edilmektedir³. Suriye Kürtlerinin tamamına yakını Sünni'dir.

Suriyeli Kürtler, diğer ülkelerdeki Kürtlere oranla daha dağınık halde ülkenin kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde yaşamaktadırlar. Suriye Kürtlerinin %30'u Halep'in kuzeyinde Afrin olarak adlandırılan bölgede yaşamaktadır. Bu bölgede yaşayanlar Türkiye'deki Kürtlerin güneydeki uzantılarıdır. Fırat Nehri'nin Suriye'ye giriş yaptığı yer olan Ayn Al Arap'ta Kürt nüfusunun % 10'u bulunmaktadır. % 40'ı ise Cezire bölgesinin kuzeydoğusunda ikamet etmektedir. Cezire'dekiler sonradan gelen ve Suriye'nin vatandaşlığına almadığı Kürtler olduğu iddia edilmektedir. Buralar dışında Şam, Halep ve Lazkiye'de önemli sayıda Kürt bulunmaktadır⁴. Suriye Kürtlerinin kullandığı dil, Kürtçenin bir diyalektiği olan Kurmançî'dir. Kürt-Dağı ve Cezire bölgeleri arasında farklı lehçeler de kullanılmaktadır⁵.

Suriye Kürtleri; Türkiye, İran ve Irak'taki Kürtlere göre daha az bilinmektedir. Buradakilerin diğer ülkelerdeki Kürtlere göre daha az bilinmelerinin nedeni, küçük bir nüfusa sahip olmaları etkili olmuştur. Bir diğer sebebi ise Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelere uzak kalmaları Suriye siyasetinde etkili olmalarını engellediği söylenebilir⁶. Ayrıca Suriye'de Kürtlerin siyasi varlık gösterememesinde, Aşiret bağılıkları ve Nüfuz mücadelesi, Suriye Devleti'nin Arap milliyetçiliği ideolojisi⁷ ve muhalefet oluşumunu engelleme çabaları önemli etkenler olarak gösterilmektedir. Ancak yine de takip edilen bu politikalar Suriye Kürtlerinin diğer ülkelerde bulunan Kürtler ile iletişimini engellememiştir.

Irak, İran ve Türkiye'deki Kürtlerin aksine, Suriyeli Kürtlerinde kültürel ve siyasi haklar kazanmak istediği yönde bir radikalleşme yoktur. Türkiye ve Irak gibi büyük Kürt nüfusuna sahip komşu ülkelerdeki Kürt hareketlerine sempati göstermektedirler. Suriyeli

¹ Cambridge Archive Editions - Publishers of Documentary Resources, *Minorities in The Middle East, Kurdish Communities 1918-1974*, Vol: 2, 1931-1940-The Total Kurdish Population, p.89.

² David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, Doruk Yay, Ankara, 2004, s.10.

³ Carl Dahlman, 'The Political Geography of Kurdistan', *Eurasian Geography and Economics*, Cilt: 43, Sayı:4 2002, p.274.

⁴ Human Rights Watch, *Syria: The Silenced Kurds*, October 1996, Vol.8, No.4.

⁵ David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, s.467.

⁶ R. Izady Mehrdad, *Bir El Kitabı Kürtler*, 3.Baskı, Çev. Cemal Atilla, Doz Yayınları, İstanbul, 2011, s.386.

⁷ İsmail Beşikçi, *Devletler Arası Sömürge Kürdistan*, Institut Kurde De Paris, Paris, 1990, s.12.

Kürtler daha çok demokratik bir sistem içerisinde kültürel ve politik haklarının olabileceği bir statüyü arzu etmişlerdir⁸. Suriye toprakları, diğer ülkelerdeki Kürtler için sıçrama tahtası işlevini görmüş ve özellikle Irak ve Türkiye’de şekillenen Kürt siyasi hareketlerine, zaman zaman merkezlik yapmıştır. Hoybun ve PKK bunların en bilinen örnekleridir⁹.

Bu çalışmada, Suriye Devleti’nin Kürt politikası ve tarihi süreç içerisinde Suriye Kürtlerinin durumları ele alınarak, bölgesel gelişmeler üzerinde Kürt nüfusunun nasıl bir etkisi olabileceği üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte, son dönemde yaşanan “*Arap Baharı*”¹⁰ olarak adlandırılan sürecin sonunda, Suriye’de de bir Kürt Sorununun yükseleceği geçip-geçemeyeceği ve Suriye Kürt Hareketinin radikal bir eğilime kayma durumunun çerçevesi ortaya konmaya çalışılacaktır.

Fransız Mandası Dönemi (1920-1946)

Birinci Dünya Savaşından önce Orta Doğu’da Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı coğrafyaya Osmanlı Devleti hâkimdi. 1914–20 tarihleri arasında Kürtlerin yaşadığı coğrafya tam bir kargaşa ve savaş alanıydı. Bu ortamda çeşitli devletler (*Fransa ve İngiltere*), Milliyetçilik, İslamcılık, Osmanlı İmparatorluğunun sonu, manda yönetiminin kurulması gibi çeşitli meseleler etrafında çevresel değişikliklerden ve karışı-lıklardan bir avantaj elde etmeye çalışıyorlardı. Irak ve Suriye, Fransızlar ve İngilizler tarafından gizli anlaşmalarla paylaşılmıştı. 1916 Sykes-Picot Anlaşmasıyla gizli şekilde paylaşılan Suriye toprakları Fransa’ya pay edilmişti¹¹. Nitekim 1920’de de Fransa, Suriye’de kendi yönetimini kurdu. 20. Yüzyılın ilk yarısındaki sınır paylaşımı sonucunda birçok aile akrabalarından ayrılmak zorunda kalmıştır.

Fransa, Suriye’deki 26 yıllık yönetimi sırasında farklı stratejiler takip ederek kendi sistemini kurmuştur. Arap milliyetçiliğini kullanarak kendi hâkimiyetini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Suriye’de misyoner rahiplerin sayısını arttırmaya çalışmış¹² ve Hıristiyanlara kendi yönetimlerini kolaylaştırması için özel bir ilgi göstermiştir¹³. Ekonomik yönden Suriye’nin ekonomik yapısını ve geleneksel ticaret şeklini sistematik bir şekilde ortadan kaldırmıştır. İdaredeki bölünmeler sonucu ortaya çıkan gümrük vergileri ve idari bürokrasi ekonomiyi kötü etkilemiştir. Fransa’nın Avrupa mallarına düşük gümrük vergisi uygulaması sonucu yerli sanayi çökmüştür¹⁴. Bu süreç içerisinde Fransa’nın

⁸ Radwan Ziadeh, *The Kurd in Syria; Fueling Separatist Movements in theRegion?*, The United States Institute of Peace, Washington, 2009, p.8.

⁹ R. Izady Mehrdad, *Bir El Kitabı Kürtler*, s.386.

¹⁰ Arap Baharı; 2010 tarihinde başlayan ve 2013 de etkisi hala süren, Arap coğrafyasında yaşanan halk hareketlerine verilen ortak bir isimlendirmedir. Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıktığı ifade edilen, bölgesel, toplumsal bir siyasi-silahlı hareket olarak görülmektedir. (2012 itibarıyla böyle tanımlanmaktadır. Zaman içerisinde bu hareketlerin ne gibi sonuçları olacağı ve sonuçlarına bakılarak yeni tanımlar ile tarihteki yerini alacaktır.)

¹¹ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Der Yay, İstanbul, 1995, s.398-399.

¹² Albert Hourani, *Arap Halkları Tarihi*, Çev. Yavuz Alagon, İletişim Yay, İstanbul, 1997, s.290-291.

¹³ Nicolas Van Dam, *Suriye’de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s.42.

¹⁴ Ö. Faruk Abdullah, *Suriye Dosyası*, Çev. Hasan Basri, Akabe Yayınları, İstanbul, 1992, s.36.

uygulamaları, Suriye'deki Kürtleri endişelendirmiştir¹⁵. Suriye bağımsızlığını kazanmasından sonra, Suriye'deki Osmanlı devleti zamanından kalan merkezi otoriteye bağlı güçlü Kürt ağaları olan El-Yusuf ve Şemdin aileleri kuzeydeki Kürtlere göre ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuşlardır¹⁶.

Fransa'nın Suriye'de uyguladığı Kürt politikasına baktığımızda, Fransa'nın Kürtleri tamamen kendi kontrolünde kullanacak bir araç olarak gördüğü anlaşılacaktır. Bu amaçla bölgedeki Kürt faaliyetlerine müdahil olmuşlardır. Örneğin; Türkiye'nin Azadi Cemiyetinin faaliyetlerini ve Şeyh Sait isyanından sonra Irak, İran ve Suriye'ye kaçan Kürt liderlerin takibatı sırasında Fransız yönetimindeki Suriye'ye sığınmalarına göz yummuştur¹⁷. Ayrıca Suriye'ye kaçan bu kişiler Türkiye'ye karşı faaliyetlerini devam ettirmek amacıyla yeni bir örgüt kurma çalışmalarına başlamıştır. Fransa ise bölgedeki çıkarlarını devam ettirmek amacıyla, bu Kürt muhalefetinin faaliyetlerini yönlendirmiştir.

Bu dönemde Suriye'de teşkilatlanmış örgütlerden bir tanesi Hoybun Cemiyetidir. Cemiyetin önderleri Süreyya, Celadet ve Kamuran Bedirhan kardeşler bu hareketin önderleridirler. Suriye'deki edebiyat hareketinin öncülerinden Emir Celadet, Kürtçe için sade ve uygun bir Latin alfabesi tasarlamış ve yönettiği iki yayında (*Hawar/Çılgılık ve Ronahi*), Suriye'deki Kürtlerin bu alfabeyle kullanmalarını sağlamıştır¹⁸. Bu dönemde Suriye'deki Kürtleri diğer Kürt coğrafyalarındaki Kürtlerden ayıran özelliği diğer ülkelerdeki Kürtlere oranla aydın bir kimliğe sahip olmaları gösterilebilir. Ayrıca bu dönemdeki Kürt Milliyetçiliği halk hareketleri veya geniş tabanlı bir hissiyattan ziyade küçük bir grup entelektüel ve siyasetçilerin davası gibiydi.

Suriye'deki Kürt Milliyetçiliği hareketi Hoybun'un çalışmaları sayesinde Kürt aydınların ilgisini çekmiş ve bu örgüte katılan aydınlar etkin bir şekilde faaliyetlerde bulunmuşlardır. Türkiye'de çıkan Kürt isyanlarından kaçanlar, Suriye'ye gelerek Hoybun'a katılmışlar ve buradaki Kürt milliyetçilik hareketinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Bu dönemde Fransa Hoybun'a karşı tavrı kendi politik aktivizminin devamını sağlayacak şekildedir. Bunu 1928 tarihinde Fransa'nın, Türkiye'nin talebi üzerine Hoybun'un faaliyetlerini sınırlı tutmasında görebiliyoruz¹⁹. İlerleyen dönemlerde Hoybun önemli bir varlık gösterememiştir. Çünkü Hoybun'un Batı yanlısı olması, Ermeni örgütlerle iş birliği yapması, lider kadrosunun seküler-laik bir söyleme sahip olması ve bunu İslam karşıtlığı haline getirmesi, örgütün halk arasında etkisinin azalmasına neden olduğu

¹⁵ David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, s.174.

¹⁶ Harriet Montgomery, *The Kurd of Syria; An existence denied*, Berlin, 2005, p.30.

¹⁷ Bu Kürt liderler; Haco Ağa, Ramanlı Eminé Perixané, Cemilê Çeto, Resulê Mihamed, Motkili Hacı Musa Bey, Kör Hüseyin Paşa, Bedirhanlar, Madenli Arif Abbas vs. Bakınız, Altan Tan, *Kürt Sorunu, Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s.268-271.

¹⁸ 1927 tarihinde kurulan Hoybun, Kürtçede "benlik" ve "bağımsızlık" manasına gelmektedir. Hoybun'un faaliyetlerini Fransız manda yönetiminden aldıkları yardımla yürütmüşlerdir. Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.50.

¹⁹ David McDowall, *Modern Kürt Tarihi*, s.467.

ifade edilmektedir. Hoybun'dan Celadet Bedirhan'ın ayrılmasıyla birlikte, faaliyetleri azalmaya başlamıştır. Ancak yine de örgüt 1946 yılına kadar varlığını devam ettirmiştir²⁰.

Fransız mandası altındaki Suriye'de, Suriye Kürtleri bazı ayrıcalıklara sahip olmuşlardır. Askeri ve idari görevlere kabulleri kolaylaştırılmıştır. Ancak Fransa yönetimi, Suriye Kürtlerinin bazı taleplerine sıcak bakmamıştır. Bu isteklerden olan Anadilde eğitim, Kürt bölgelerine Kürt yöneticilerin atanması gibi taleplere karşı çıkmışlardır. Fransızların bu önerilere karşı bakış açısını belirleyen unsur, İngiltere'ye karşı belirlediği politikada Türkiye'yi yanında görmek istemiştir. Bu durum, Fransa'nın Kürtlere verilecek haklara ve özerkliğe karşı çıkması, dengeleri gözeterek hareket ettiğini göstermektedir²¹. Fransa'nın Suriye Kürtlerinin isteklerini reddetmesinin bir diğer sebebi ise Kürtlerin iktisadi açıdan güçlü olmaması ve ülkede dağınık halde yaşamaları dolayısıyla siyasi bir varlık gösterememeleridir. Kürtler yoğun olarak kırsal bölgelerde yaşadıklarından ekonomileri tarıma dayalı ilerlemiş ve dolayısıyla da bu durum, Kürtlerin iktisadi açıdan güçlenmesini yavaşlatmıştır²². Ancak Kürtlerin yaşadığı bölgeler Suriye'deki en verimli toprakların olduğu alanlardır. Buna rağmen, ilerleyen yıllarda bu avantaj, Kürtlerin yaşadıkları alanlardan çıkarılmalarına neden olan ekonomik sebep olacaktır.

Fransa, Suriye'deki manda yönetimi boyunca takip ettiği Kürt politikasında, Kürtleri, Arap Milliyetçilerine ve Türkiye'ye karşı bir koz olarak görmüş ve kullanmıştır. Bu politika Fransızlardan Hafız Esad ve oğlu Beşar Esad'a sanki miras kalacaktır. Hafız Esad ve Beşar Esad bölge devletleri üzerindeki stratejisini Kürtleri yönlendirmek ve bölge devletlerine karşı kullanmak isteyeceklerdir.

Bağımsızlık ve Arap Milliyetçiliği Dönemi (1946- 1970)

1946-1963 yılları arası Suriye iç ve dış politikasına mezhep temelli olmayan hizipsel mücadeleler damgasını vurmuştur²³. Manda döneminde ve bağımsızlık sonrasında kentli Sünnilerin orduyu küçümsemesi, hizipsel mücadeleler sonucu Alevi ve Dürzilere iyi bir avantaj sağlamıştır. 1950'lerden itibaren politikadan uzak kalan Alevi ve Dürzi subaylar, ordu içinde etkili olmaya başlamışlardır. Bu dönemde Kürtler de silahlı kuvvetler içinde önemli konumlara gelmişlerdir. Suriye'de 1949 tarihinde gerçekleşen iki darbenin liderleri de Kürt kökenliydi²⁴. 1963 yılında Baas darbesinden sonra ise kentli Sünni elitlerin politik sahneden tasfiyesiyle mezhep, bölge ve aşiret faktörü Suriye politikasını şekillendiren en önemli dinamikler haline gelmiştir²⁵.

²⁰ Tan, Hoybun hareketin amacını, tüm Kürtleri tek bir amaç etrafında toplamak ve bağımsız bir Kürdistan devletini kurmak olduğunu iddia etmektedir. Bakınız; Altan Tan, *Kürt Sorunu*, s.272-284.

²¹ Kemal Kirişçi ve Gareth M. Winrow, *Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi*, Çev. Ahmet Fethi, 3.Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000, s.75.

²² Abdi Noyan Özkaya, "Suriye Kürtleri: Siyasi Etkisizlik ve Suriye Devleti'nin Politikaları", Cilt.2, No:8, USAK, 2007. s.93.

²³ Nicolas Van Dam, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s.36.

²⁴ Harriet Montgomery, *The Kurd of Syria*, p.50.

²⁵ Nicolas Van Dam, *Suriye'de İktidar Mücadelesi*, s.34.

1946-50 tarihleri arasında Rusya, Suriye üzerinden tarihi emellerinden olan “sıcak denizlere ulaşmak” için Suriye’de komünist propagandayla Suriye Kürtleri arasında “Kürdizm” hareketi oluşturmak istemiştir. Bu politika doğrultusunda Kamışlıda, komünist hareketlerin örgütlenmesi yapılmıştır. Kürtlerin yoğun olduğu Amude ve Derik gibi bölgelerde Kürt ulusal hareketinin lideri olan Süleyman Hacı Ağa, Rus desteği ile komünist propagandası yapmıştır. Komünist Propagandası ile Kürt ulusal bağımsızlığın sağlanması amaçlanmıştır. Erivan radyosu ile yapılan yayımlar ve Irak vasıtasıyla yapılan propaganda malzemeleri, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Cezire’ye ulaştırılmıştır²⁶.

1950’lerde Mısır’da Nasırcılık, Suriye’de Baasçılık Arap milliyetçiliğini temsil eden ünlü ekoller olmuştur. 1958 yılında Suriye ve Mısır arasındaki yakınlaşma sonucu iki devlet birleşerek, Birleşik Arap Cumhuriyetini ilan etmiştir. Ancak bu birliktelik 1961’e kadar sürmüştür. Bu dönemde etnik ve dini azınlıklar sıkı bir takibe alınmıştır. Birleşik Arap Cumhuriyeti döneminde, Ruslar Suriye Kürtleri içerisinde komünist propaganda yapmıştır. Bu faaliyetlerin etkisi ile Suriye Komünist Partisi, genel olarak Kürt Siyasi Partisi olarak addedilmiştir²⁷. Bundan sonraki süreçte Arap Birliği çökmüş olmasına rağmen, Arap milliyetçiliği azalmadan devam etmiştir. Bunda 1961’de Irak’ta Kürtlerin isyan etmesi²⁸ ve bunun hem Suriye hem Irak için bir “tehdit” olarak görülmesi etkili olmuştur²⁹.

Suriye yönetimi, 1957 tarihinde tarım reformu adı altında çeşitli yasalar çıkartmıştır. Bu yasalarla birlikte Suriye’deki Kürtler ellerindeki toprakları yitirmiş ve vatandaşlık haklarını kaybetmişlerdir. Ayrıca, yasalarla birlikte Suriye’deki Kürtlerin dilleri yasaklanmış ve Kürtçe plak ve kaset gibi müzik ürünleri toplatılmış ve yerleşim yerlerinin isimleri değiştirilmiştir. Binlerce insan vatandaşlık haklarını kaybetmiş ve bu insanların eğitim, sağlık gibi kamu hakları ellerinden alınmıştır. Bu duruma itiraz edenler ise hapis cezası gibi çeşitli cezai uygulamalara maruz kalmışlardır³⁰.

1962 yılında Nazım Kudsî, Cumhurbaşkanlığı kararına göre, Kürt bölgesindeki Haseke ilinde, (*Hasake nüfus sayımı*) istisnai bir nüfus sayımı yapmıştır³¹. Her tarihi olayın olduğu gibi, Haseke sayımının hem görünen, hem gerçek yüzü vardır. Haseke nüfus sayımının görünürdeki resmi amacı, bu bölgeye dışarıdan gelen Kürtlerin sayısını

²⁶ FO-195/2650. NO: 7885-25.9.1950- p.2. (*Syria-Political-Comunism*)

²⁷ Harriet Montgomery, *The Kurd of Syria*, p.54.

²⁸ Molla Mustafa Barzani yönetimindeki Irak Kürtistan Partisi (KDP) özerklik talebiyle isyan başlatmıştır. 1979’daki ölümünden sonra yerine, bugünkü Kürt Bölgesel Yönetimi’nin başkanı Mesut Barzani geçmiştir.

²⁹ Cambridge Archive Editions - Publishers of Documentary Resources, *Records of Syria 1918-1973*-Volume 13: 1959-1962, No: EY1821/1- November-8, 1962, British Embassy, Damascus/ T.E.Bromley. p.818.

³⁰ 1959-67 yılı içerisinde Suriye deki yönetimin Suriye Kürtlerine uyguladığı Kürt Politikası için İsveç’teki Kürt Mültecinin mektubunda geniş ayrıntısıyla bulunmaktadır. Bakınız; Cambridge Archive Editions - Publishers of Documentary Resources, “Statement on The Situation of The Kurds in Syria”, *Minorities in The Middle East, Kurdish Communities 1918-1974*, Vol 4: 1968-1974, Kurdish Refugees in Sweden, 10 th December, 1967, J. Alemdar, p.8, Jordi Tejel, *Syria’s Kurds: History, Politics and Society*, Routledge Advances in the Middle East and Islamic Studies, 2008, p.48

³¹ http://kurwatch.org/pdf/kurwatch_erlass1962_en.pdf

belirlemektir. Sayımın gerçek amacı ise Suriye'deki Kürtlerin sahip olduğu vatandaşlık hakları olan eğitim, iş ve mülk edinme gibi haklarının görmezden gelinerek Kürtlerin pozisyonunu zayıflatmak ve Kürtleri Araplaştırmak olduğu söylenebilir. Kerim Yıldız, Suriye'nin bu bölgesindeki Kürtlerin yüzyıllardır burada yaşadığını ifade ederek, bu bölgede uygulanan bu planın tamamen Suriye Devleti'nin resmi iç politikası olduğu üzerinde durmaktadır³².

1962 tarihindeki Haseke sayımının ekonomik sebebi ise, Cezire'nin bereketli toprakları ve bu bölgede petrolün keşfedilmesiyle, Suriye Kürtleri'nin yaşadığı bu bölgelerin daha fazla önem kazanmasıdır. Bu durum, yabancı şirketlerin buraya yatırım yapmak için birbirleriyle yarışmasına neden olmuştur³³. Haseke sayımının siyasi nedeni ise, 1961'de Irak'taki Kürt ayaklanmasının Suriye Devleti'nde yaratmış olduğu kaygı gösterilebilir. Ayaklanmanın Suriye'ye sıçramasını engellemek adına, nüfus sayımıyla birlikte bölgedeki nüfusu denetlemek amaçlanmıştır. Diğer siyasi nitelik ise Suriye'nin Araplaştırma politikasıdır. Haseke nüfus sayımının nedeni sosyo-ekonomik ve siyasi bağlamda değerlendirilebilir³⁴.

1962 Haseke nüfus sayımı sonucunda kaldıkları yeri ispatlamayan yaklaşık olarak 100,000³⁵ Kürt, vatandaşlıktan çıkartılır ve bütün vatandaşlık haklarından men edilirler. Bu Kürtler Sağlık, eğitim gibi kamusal haklardan da yararlanamamışlardır³⁶. Ayrıca vatandaşlıktan çıkarılan bu Kürtler, toplum yaşamına katılma hakkı, oy kullanma hakkı, ülke dışında seyahat hakkı, mal mülk edinme ve iş kurma gibi temel haklardan mahrum bırakılmışlardır³⁷. Bu sebeplerden 1962 tarihi, Kürtlere karşı resmi bürokrasinin sistematik bir şekilde ayrımcılık gösterdiği tarih olarak da nitelendirilebilir³⁸.

1970'e kadar Suriye'de darbeler ve güç mücadelesinin olduğu bir dönem yaşanmıştır. Bu dönem Suriye yönetimindekilerin takip ettiği Kürt politikası, Araplaştırma ve Kürtlerin sosyo-kültürel durumlarını zayıflatma, cebri göç uygulayarak bastırma şeklinde olmuştur. Bu dönem için, Kürt halkını Arap halkının içerisinde bir millet bilinciyle yönetme düşüncesinden uzak bir zihniyetin hâkim olduğu söylenebilir.

³² Alessandra Galie and Kerim Yıldız, *Development in Syria: a Gender and Minority Perspective*, Kurdish Human Rights Project, London, 2005, p.50.

³³ Mustafa Nazdar, "The Kurds in Syria", Editor, Gerard Chailand, *People Without A Country: The Kurds and Kurdistan*, Çev. Michael Pallis, Londra, Zed Press, 1980, p.216.

³⁴ *Records of Syria 1918-1973*-Volume 13: 1959-1962, No: EY1821/1- November-8, 1962, British Embassy, DAMASCUS/ T. E. Bromley, p.818

³⁵ Çeşitli kaynaklarda Haseke Nüfus sayımında vatandaşlıktan çıkartılanların rakamları farklılık arz etmektedir. 120.000-150.000 daha fazla Kürt'ün vatandaşlıktan çıkarıldığını iddia etmektedirler, Gerard Chailand, *The Kurdish Tragedy*, Londra, Zed Books, 1994, p.86, Harriet Montgomery, *The Kurd of Syria*, p.10

³⁶ (CAE) "Statement on The Situation of The Kurds in Syria", *Minorities in The Middle East, Kurdish Communities 1918-1974*, Vol 4: 1968-1974, Kurdish Refugees in Sweden, 10 th December, 1967, J. Alemdar, p.8

³⁷ Maureen Lynch and Perveen Ali, *"Buried Alive: Stateless Kurds in Syria"*, Refugees International, Washington, D.C., February 14, 2006, p.4

³⁸ Joshua Landis and Joe Pace, *The Syrian Opposition*, The Washington Quarterly, Winter 2007, p.54.

Hafız Esad Dönemi (1970-2000)

Hafız Esad 30 yıllık iktidarı sürecinde Suriye'yi bölgesel bir aktör konumuna yükseltmiştir. Bu yolda ilk adım Suriye'nin iç istikrarının sağlanması olmuştur. Bu süreç içinde kendisine en büyük destek Alevilerden gelmiş ve Esad da Alevileri en kritik mevkilere atamıştır. Alevilere üst düzey yetkiler sağlamakla beraber, Baas Partisi'nin Pan-Arabist, sosyalist söylemini kullanmıştır³⁹. Hafız Esad'ın kurduğu sistem "*monarşik başkanlık*" olarak adlandırılabilir bir dönemi başlatmıştır. Hafız Esad uluslararası arenada politikalarını sürdürebilmek için gerekli olan ekonomik ve askeri kaynakları elde etmek uğruna ideolojiye bakmaksızın Sovyetler Birliği, İran, Irak, Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle birçok kez çeşitli yararçı ittifaklar kur-maktan çekinmemiştir⁴⁰.

Haseke ilinde yapılan nüfus sayımından itibaren Cezire'de yer alan Keretsuk bölgesindeki petroleri kontrol altına almak amacıyla "*Arap kuşağı/kemeri*" projesini uygulamaya koymuştur. Türkiye ve Irak sınırları boyunca, Cezire'nin kuzey ve kuzey-doğu kenarlarındaki Kürtler bu bölgelerden Arapların yoğun olduğu bölgelere göç ettirilmiştir. Kürtlerden boşalan bu bölgelere Arap vatandaşların aktarılması olayına "*Arap Kuşağı/kemeri*" planı uygulanması denilmektedir⁴¹. Kürtleri zor durumunda bırakan bu proje, 1963 tarihinde Baas Partisi yönetimi içinde Haseke bölgesinin iç güvenliğinden sorumlu Teğmen Muhammed Talib Hilal tarafından "*Ulusal, Toplumsal ve Siyasi Yönleriyle Cezire İli Çalışması*" adıyla hazırlanan rapor, 1973 yılında uygulamaya konulmuştur⁴². Bu planın amacı Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelere Arapları yerleştirerek "*Güvenlik Şeridi*" oluşturmaktır. Arap kuşağı planı Türkiye-Suriye sınırında yaklaşık olarak 15 km²'lik alan için uygulanmıştır⁴³.

Suriye yönetimi, hazırlanan rapor kapsamında, 1970'lerin ortalarından itibaren Türkiye sınırı boyunca kurulan 40 'model köy'e 7.000 Arap aile yerleştirmiştir. Bu, basit bir iskân politikası değildir. Yönetim bu bölgedeki Kürtçe yer ve kişi adlarını Arapçayla değiştirmiştir⁴⁴. Ayrıca bu uygulamanın amaçları arasında Cezire bölgesinin zengin petrol rezervlerinin kontrol altına alınması istenmesi olduğu iddia edilmektedir. Bu bölgede tarım faaliyetlerinin gelişmiş olduğu ve bölgenin petrol gelirlerinin yanında suyun da büyük bir önem taşıdığı söylenebilir. Esad dönemindeki Suriye-Türkiye ilişkilerinde sorunların temelinde su probleminin olması da bunu göstermektedir⁴⁵.

³⁹ Roger Owen, *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, Routledge, New York 2006, p.140

⁴⁰ Raymond Hinnebusch, "The Foreign Policy of Syria", *The Foreign Policies of Middle East States*, Editor, Raymond Hinnebusch and Anoushiravan Ehteshami, Lynne Rienner Publishers, Londra, 2002, p.148.

⁴¹ C.A.E. *Statement on The Situation of the Kurds in Syria*, p.12.

⁴² Bu raporda Muhammed Talip Kürtleri herhangi bir uygarlıkları, dilleri ve etnik kökenleri olmayan 'vahşi dağlılar' diye tanımlamaktadır. Bakınız; Harriet Montgomery, *The Kurd of Syria*, p.58.

⁴³ Landinfo Report, *Syria: Kurds-Groups at risk and reactions against political activists*, 16 June 2010, p.6.

⁴⁴ Landinfo Report, *Syria: Kurds-Groups*, p.7.

⁴⁵ Raymond Hinebusch, *Revolution from above Syria*, By Routledge, London, 2001, p.146.

Hafız Esad, bölgede kendine rakip olarak gördüğü devletlerden olan Irak'ı yıpratmak için kuzeyindeki Kürt hareketine destek verirken, diğer taraftan ülke içerisindeki Kürtler üzerindeki baskıyı daha kontrollü uygulamıştır. Esad, ülke içerisindeki dengeleri çok güzel bir şekilde yöneterek kendisine muhalif olacak gruplara karşı kendi stratejisini geliştirmiştir. İktidarını tehdit eden Müslüman Kardeşlere karşı Kürtleri yanına çekmek istemiştir. Hafız Esad yönetimine karşı, 1980 tarihi öncesinde Müslüman Kardeşler yönetimindeki Alevi azınlığın etkisini kırmak için faaliyetler başlatmıştır. Hafız Esad ise Suriye'de meydana gelen olayların, kendisine karşı darbe planı olduğunu düşünerek sert tedbirler almaya başlamıştır. Şubat 1982'de muhafazakâr Sünni şehri Hama'da çıkan olayları durdurmak için Hafız Esad'ın kontrolsüz bir müdahalesi olmuştur. Bu müdahale sonunda ölü sayısı, çeşitli kaynaklarda yaklaşık 7.000 ile 35.000 arasında değişmektedir.⁴⁶ Bu ayaklanmaya demokratik, siyasal, ekonomik ve vatandaşlık haklarından mahrum olan Kürtlerin destek vereceği umuluyordu. Ancak Kürtler bu darbe girişimine destek vermedikleri gibi Hama'daki isyanın bastırılmasında ordu içerisinde görev almışlardır.⁴⁷

Hafız Esad, politikası kapsamında; Hizbullah, Hamas, FKÖ, PKK gibi örgütleri pragmatistçe kullanmıştır. Hafız Esad, Türkiye ile ilişkilerini de Kürtler üzerinden planladığı 'terör' faaliyetleri üzerinden hedeflediği amaçlarına ulaşmak istemiştir. Bunlar; Hatay'ı kendi topraklarına dahi etmek ve Fırat-Dicle-Asi Nehirlerinin suyunun paylaşımı konusunda maksimum derecede faydalanmak istemesidir. Bu amaçlarına ulaşmak için PKK mensuplarına ve lideri Abdullah Öcalan'a destek vererek Beka Vadisi'nde kamplar kurduğunu. Suriye'nin bu politikalarındaki temel amacı bölgede güçlü bir rakip istememesidir. Bunun için de, hem iç hem dış sebeplerden dolayı Kürtleri kendi politikasına göre yönlendirmiştir.

Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri darbenin olması, Suriye'nin Abdullah Öcalan'a fiziki hareket alanının sağlanmasına yardımcı olmasıyla PKK-Suriye işbirliği süreci başlamıştır. Abdullah Öcalan'ın Suriye'ye geçmeden önce Hafız Esad'ın kardeşi Cemil Esad aracılığıyla Suriye Gizli Servisi Muhaberat ile temas kurduğu ve gerekli desteği aldığı bilinmektedir. Öcalan, Eylül 1979'da, Suriye'de bulunmakta olan Sovyet gizli servisi KGB görevlisi Yevgeny Primakov'un yardımı ile yaklaşık 250 örgüt mensubunu gerilla savaşı konusunda eğitilmesi için FKÖ kamplarına götürmüştür.⁴⁸ Hafız Esad'ın bir diğer kardeşi Rıfat Esad da, PKK'nın Suriye ve Lübnan makamları ile olan ilişkilerini düzenlemiştir. Ayrıca uyuşturucu trafiğini de elinde tutarak mali kaynak sağlamıştır.⁴⁹ PKK, kurulma aşamasında yok olmak üzereyken Suriye'den aldığı bu destekle ayakta kalabilmiştir. Bu da bir dış desteğin PKK'nın bölge siyasetine etkisini göstermektedir.

⁴⁶ <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/syria/hama.htm>

⁴⁷ Nevzat Bingöl, *Suriye'nin Kimliksizleri-Kürtler*, Elma Yayınları, İstanbul, 2005, s.13.

⁴⁸ Ümit Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007, s.38.

⁴⁹ Erdem Erciyes, *Ortadoğu Denklemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.52-53.

1980-1999 tarihleri arasındaki Türkiye-Suriye ilişkileri daha önce ifade ettiğimiz gelişmelere göre şekillenmiştir. Dönem dönem Hafız Esad, PKK'nın faaliyetlerine izin vermeyeceğine dair Türkiye'ye protokoller imzalamasına rağmen bu protokollere uymamıştır. 1993'ten sonra Türkiye bu nedenle Suriye'ye karşı daha sert politikalar izlemeye başlamıştır. 1991'deki Körfez Savaşı'nın ardından ise Suriye, İran ve Türkiye, hem sınır güvenliğini sağlamak hem de Kuzey Irak'taki statüsü değişen Kürtlerin, Suriye Kürtlerini etkilemesinden kaygı duydukları için danışma toplantıları düzenlemeye başlamışlardır. Bu toplantılar sonunda, Suriye ile Türkiye, PKK'nın varlığını ortadan kaldırmak için anlaşma imzalamışlar ve Şam, anlaşma çerçevesinde PKK'nın Beka'daki kampını tasfiye etmiştir. Ancak PKK, 1999'a kadar Suriye'de aktif faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu dönem içerisinde Suriye-Türkiye ilişkileri gergin olmaya devam etmiştir.

Beşar Esad Dönemi (2000-2012)

Beşar Esad'ın yönetimi devraldığı dönem, dünya ve bölge dengelerinde büyük kırılmalar ve değişimlerin yaşandığı bir süreçten geçiyordu. Beşar Esad, iktidarının ilk yıllarında "Şam Baharı" olarak adlandırdıkları siyasi, ekonomik ve toplumsal bir liberal açılım programı başlattığını ifade ediyordu⁵⁰. Beşar Esad, 2002 tarihinde Haseke bölgesine yaptığı ziyarette, bölgenin ileri gelen Kürt liderleriyle yaptığı toplantıda, 1962 tarihindeki Haseke Sayımı ile Suriye vatandaşlığından çıkartılan 120,000-150,000 Kürtün durumunu düzeltmeğe dair⁵¹ açıklamaları, ülkede Kürtler için yeni bir dönem yaşanacağı umudunu veriyordu.

2003 tarihindeki olaylar özellikle, Irak'ta resmî olarak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin kurulmasıyla, bölgedeki Kürt hareketlerini etkilemiştir. Irak'taki bu durum Suriye'ye de sirayet etmiş ve 2003 yılıyla beraber Iraklı Kürtler ile Suriyeli Kürtler arasındaki ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Gelişen ilişkiler ve Iraklı Kürtlerin Suriyeli Kürtlere verdiği destek, Suriyeli Kürt grupların seslerini duyurmalarını sağlamıştır. Ayrıca ABD'nin, 11 Eylül saldırılarından sonra şer üçgeni olarak nitelendirdiği ülkeler arasında Suriye'nin de bulunduğu ve bu yüzden Suriye'deki muhalif guruplardan, Suriyeli Kürtlere destek olduğu iddia edilmeye başlanmıştır. Nitekim bu bölge ile temaslarını artıran ABD ve Batı kamuoyunun Suriye Kürtleri hakkında kitap, makale ve konferans çalışmalarının arttığını görmekteyiz⁵².

2004'te Suriye'nin kuzeyindeki Kamışlıda yapılan futbol maçı, Kürtler ile Araplar arasında çatışma çıkmasına neden olmuş, bu olaylar Kürtlerin yoğun olduğu Haseke, Amuda, Halep ve Şam'a kadar yayılmış, olaylar, Suriye ordusunun tanklarla müdahalesi sonucu kontrol altına alınabilmiştir. Sekiz gün süren çatışma sonucu 33'ü Kürt olmak üzere 40 kişi ölmüş, 400 kişi yaralanmış ve 2000 civarında Kürt tutuklanmıştır. Bu

⁵⁰ Alan George, *Syria: Neither Bread nor Freedom*, Zed Books, Londra, 2003, p.47-63.

⁵¹ <http://www.mideastweb.org/bashar-assad-inauguration-2007.htm>

⁵² Bakınız, Kerim Yıldız, *The Kurds in Syria The Forgotten People*, London, 2005, Harriet Montgomery, *The Kurds of Syria: An existence denied*, Berlin, 2005, Robert Lowe, *The Syrian Kurds: A People Discovered*, Chatham House, 2006, Jordi Tejel, *Syria's Kurds History, Politics and Society*, Canada, 2006.

hareketler Suriyeli Kürtlerin ülke tarihindeki ilk isyan girişimi olarak adlandırılabilir "Kamışlı Olayları" olarak tarihe geçmiştir⁵³. Kamışlıda yaşanan bu olayın⁵⁴ sonrasında Suriye Kürtleri "Sessiz Kürtler" ya da "Ünutulan Halk" olarak adlandırmak artık yanlış bir adlandırma olmuştur. Bu anlamda, Suriye Kürtleri adeta yeniden keşfedilmiştir.

2005'te Suriye'de bir Kürt muhalif gurubun oluşmasını isteyenlerin yapabileceği mahiyette bir suikast gerçekleşmiştir. Suriyeli Kürt dini lider Muhammed Maşuk Haznav'ın, Suriye güvenlik güçlerinin gözetimi altındayken ölmesi sonucunda binlerce Kürt, gösteriler düzenlemiştir. Kamışlı, Amuda ve Derbisiye de çıkan olaylar sonucu 4 kişi ölmüş ve 30 kişi de yaralanmıştır. Çıkan bu olaylar üzerinde spekülatif bir sürü şeyler söylendi. Şeyh Haznevi'nin ABD karşıtı olduğu ve İslâm birliğini geliştirmek için çalışmalar yaptığı, Haznevi'nin hükümet yanlısı bir âlim olması ve PKK yanlısı eylemlerle bağlantısı olması, Haznevi'nin öldürülmesinin arkasında ABD ve İsrail'in yer aldığı, Amerika'nın Suriye'deki Kürtleri ayaklandırarak Suriye'ye müdahale edeceği vs. söyleniyordu. Ancak Şeyh Muhammed Maşuk El Haznevi'nin oğlu Muhammed Murat El Haznevi Antalya'da düzenlenen Suriyeli muhalifler toplantısında yapılan bir röportajda "Babamı Suriye rejimi öldürmüştür." diyerek Suriye rejimini adres göstermiştir⁵⁵. Süreci içerisinde olaylara baktığımızda, 2005 yılında Kürtler üzerinden bir etnik çatışmanın çıkarılmak istendiği anlaşılmaktadır. Aslında bu gibi durumlar Orta Doğu'da çok sık karşılaşılan durumlardır. Ortadoğu ülkelerinin politikalarına suikastlarla yön verilmek istenmiştir⁵⁶.

Beşar Esad, 2003 ve 2005 yıllarındaki yaşanan olaylardan büyük tecrübe kazanmıştır. Esad, Bölge üzerinde yapacağı siyasette Kürt nüfusu üzerindeki hamleleri düşünmüş ve Türkiye ile ilişkilerini iyi yönde geliştirme siyasetini takip etmiştir. Esad, bu doğrultuda Türkiye'nin 2009 yılı içinde başlattığı "demokratik açılım" politikasını desteklemiştir⁵⁷. 16 Eylül 2009 Türkiye-Suriye arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin kurulmasının kararlaştırılması, Türkiye-Suriye arasında vizelerin kalkması ve Kürt açılımı konuları üzerinde birlikte harekât edilmesi⁵⁸ iki ülke arasındaki önemli gelişmelerdi. Bu gelişmeleri tam tersine çeviren olay, 2010 tarihinde Orta Doğu'da hala tam olarak ne olduğu anlaşılmayan "Arap Baharı" olarak adlandırılan olayların içerisine

⁵³ Gary C. Gambill, *The Kurdish Reawakening in Syria*, Middle East Intelligence Bulletin, Vol-6 No:4-5 Nisan 2004, p.7.

⁵⁴ Kamışlı Olayları, Bakınız, Robert Low, "The Syria Kurds: A People Discovered" Briefing Paper, Chatham House, 2006, p.6. Anthony H. Cordesman, *Israel and Syria: The Military Balance and Prospects of War*, Washington, 2007, p.174.

⁵⁵ www.orsam.org.tr/tr/2011125_emirson.pdf

⁵⁶ Benazir Bütto, Refik Hariri, Ahmet Şah Mesud, Şeyh Yasin, Arafat'ın şüpheli ölümü gibi birçok suikast ile Ortadoğu ya yön verilmek istenmektedir. İbrahim Karagül, *Hesaplaşma Yüzyılı*, Timaş Yay, İstanbul, 2007.

⁵⁷ Kuzey Irak'ta barınan ve sayıları 1500 olduğu öne sürülen Suriye kökenli teröristlerin silah bırakması durumunda, bu teröristleri ülkesine kabul edeceğini beyan eden ılımlı bir yaklaşım sergilemekteydi.

Bakınız: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=954606&Date=16.09.2009&Category>

⁵⁸ Veysel Ayhan, "Türkiye-Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 1, Sayı 11, Kasım 2009.

Suriye'nin de katılımıyla Türkiye-Suriye ilişkileri tamamen durmuştur. Türkiye, Suriye yönetimine reform yapılması yönünde yaptırımlar uygulayarak, halkın yanında yer alması, gelişen iyi ilişkileri bir anda 1990'lı yıllara geri getirmiştir.

26 Ocak 2011 tarihinde Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı Hasake bölgesinde Kürt kökenli iki askerin öldürülmesini protesto etmek için Rakka şehrinde gösteriler düzenlenmiştir. Gösterilerde ilk olarak "özgürlük, insan hakları ve 1963 yılından bu yana süren olağanüstü hal uygulamasının kaldırılması" talepleri dile getirilmiştir. Suriye'de olaylar hızlı bir şekilde ülkenin her tarafına yayılmaya başlamış ve Kürtlerinde içinde bulunduğu muhalif grup bu gelişmelere dâhil olmuştur.

Beşar Esad yönetimi olayları durdurabilmek için gerek muhalif guruplara karşı yapacağı reform taleplerini dile getirmesi, gerekse silahlı müdahalesi Suriye'de akan kanı durdurmaya yetmemiştir. Hapishanede tutuklu bulunan 200 göstericiyi serbest bırakan yönetim, olağanüstü hal yasaasının kaldırılması yönünde çalışmaların başladığını duyurmuştur. İslami talepleri bastırmak için de okulda öğretmenlerin başörtüsü takmasına yönelik yasağın kaldırıldığı duyurulmuştur. Kürtlere yönelik olarak Beşar Esad, yaklaşık 300 bin kimliği olmayan Kürt kökenli Suriyeliye vatandaşlık verilmesini öngören kararı yayınlamıştır⁵⁹.

7 Ekim 2011 tarihinde, yine Suriye Kürtleri, yaşanan iç savaşın içerisinde rejime karşı daha aktif bir katılımının sağlanmaya çalışıldığı bir suikast girişimi olmuştur. Suriyeli muhalif Kürt siyasetçi Mişel Temo, Kamışlı şehri yakınlarında uğradığı saldırı sonucu öldürülmüştür⁶⁰. Beşar Esad, Kürtlerin yoğun olduğu bölgelerde güvenlik sorunuyla uğraşmamak için yönetimi, PKK'nın Suriye'deki uzantısı olan PYD'ye bırakmıştır. PKK ise Suriye'nin zaafından istifade ederek Suriye'de kendi kontrol alanını oluşturmaya çalışmıştır. PKK'ya yön veren Suriyeli Kürtlerden ve örgütün üst yöneticilerinden olan Fehman Hüseyin'in, Türkiye'ye karşı yapılan operasyonlardan sorumlu olması⁶¹ ve Suriye'de geçiş noktalarında PKK'nın kontrol noktaları kurması Türkiye'nin Güneyinde ikinci bir güvenlik sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Beşar Esad, babasının Fransızlardan aldığı Kürt politikasını devam ettirerek, Türkiye'ye karşı PKK ile anlaşarak PKK'yi bir tehdit unsuru olarak kullanmak istemektedir.

⁵⁹ <http://www.sana.sy/eng/21/2011/04/07/340560.htm>

⁶⁰ Mişel Temo 1958 Hasake'ye bağlı Derbesiye'de doğdu. Celadet Bedirhan Platformu, Sivil Toplum Yaşatma Komiteleri kurucularından ve Gelecek Akım Hareketi'nin lideriydi. Suriye Ulusal Meclis'in Yürütme Konseyi'nde yer alan 29 kişiden biriydi. Temo, Kamışlı kentindeki evinin önünde Cuma günü uğradığı silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetmiştir. Suikast sonrası birçok Kürt kentinde gösteriler düzenlenmiştir.

⁶¹ Fehman Hüseyin, kod adı Doktor Bahoz Erdaldır. Suriye'de tıp eğitimi aldığı sırada örgüte katıldı. Beşar Esad ile sınıf arkadaşı ve kardeşi ile sıkı bir dostlukları bulunuyor. 2007 Ekim ayında Dağlıca, 2008 bahar aylarında Aktütün Jandarma Karakolu baskınlarının planlamasını yaptı. Şu anda PKK'nın silahlı kanadı HPG'nin sorumluluğunu yürütüyor ve Türkiye'ye yapılan baskınlarda aktif rol alıyor. Esad yönetimine yardım ediyor, sınıf arkadaşı ve kardeşi ile sıkı bir dostluklarının bulunması nedeniyle, PKK'nın ilerleyen günlerde Suriye yönetiminde daha etkili bir konuma geleceği ve kamplarını bu bölgelerde kurabileceği açıktır.

<http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-31931-173-kckda-mit-jitem-muhaberatsavasi.html>

Suriye'de olayların giderek artması üzerine Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani, 28 Ocak 2012 tarihinde Suriye'deki Kürt partileri Erbil'de konferansa çağırarak birleşme çağrısı yapmıştır⁶². Suriyeli Kürtlerin bir çatı altında toplanarak birlikte hareket etmeleri halinde, destek vereceğini taahhüt eden Barzani, bu ülkedeki muhtemel değişikliklere karşı hazırlıklı olunması üzerinde durmuştur. Barzani, Irak'tan ABD'nin çekilmesinden sonra, Kürtler üzerinde tek söz sahibi olmaya çalışan faaliyetlerde bulunmaktadır.

Suriye'de Kürt Siyasi Hareketi 1957 Haziranında kurulan Suriye Kürdistan Demokrat Partisi ile başlamıştır. Bu parti daha önce Suriye'de kurulan Hoybun teşkilatının devamı gibidir. Çünkü KDP'nin kurucularından olan Osman Sabri Hoybun'un üyelerindendi⁶³. KDP kurulduğu dönemden itibaren Suriye'de siyasi temsil arzusu ve Kürtlerin eğitimi, kültürel yönlerden ilerlemesini, devlet ve halk arasında yayılan Kürt karşıtı hissiyata karşı mücadele etmeyi hedefledi. Bu parti Kürt milliyetçiliği ve Kürtlerin kendi kimliklerini koruma faaliyetlerini savunan ilk parti oldu. Günümüzde ise Suriye'de Kürt Siyasi Hareketi partileri 13⁶⁴ civarında olduğu ifade edilmektedir. Bu partilerin de, 1957'de kurulan Suriye Kürt Demokratik Partisi'nden türemiştir⁶⁵. Suriye'deki Kürt siyasal yelpazesi günümüzde 2003'te kurulan PYD'nin etkin olduğu parti tarafından temsil edilmektedir. İran'da PJAK, Irak'ta PÇDK ne ise Suriye'de PYD odur⁶⁶. PYD büyük ölçüde PKK'nın Suriye'deki kanadı gibidir. Ancak PYD, PKK ile organik bağıni reddetmekte, ilişkisini ideolojik yakınlık ve gönül bağı olarak tanımlamaktadır⁶⁷.

SONUÇ

Suriye Kürtleri 1920-46 yılları arasında Suriye'de Fransa yönetiminde çıkar çatışmaları arasında değerlendirilecek araç olarak görülmüşlerdir. Fransa, Suriye Kürtlerini üzerinde takip ettiği politikaya göre hem İngiliz politikası, hem Arap politikası hem de Türk politikasına karşı dengeli bir şekilde kullanmışlardır.

1946 sonrasında Suriye'nin bağımsızlığını kazanmasıyla Arap milliyetçiliği politikası Suriye Kürtleri üzerinde keskin bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Arap milliyetçiliğinin sertleşmesiyle birlikte Suriyeli Kürtler, toplumsal hayattan giderek izole edilmiştir. Bu dönemde 1962'de Haseke sayımı, 1972'de Arap Kuşağı projesi gibi sıra dışı uygulamalarla Suriye Kürtleri vatandaşlık haklarını kaybetmiş ve bu halka "kültürel soykırım" uygulanarak toplumdan soyutlanmıştır. Suriye'de Kürtler yıllardır kültürel baskıların ve fiziksel sürgünlerin kurbanı olarak, zoraki Araplaştırma politikalar ile "sömürge" gibi algılanmışlardır. Suriye'deki rejimin siyasi görüş ayrılıkları ile meşru muhalefeti sürekli baskı altında tutulmuş ve uyguladığı şiddet ile yıllardır susturulmaktadır.

⁶² <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1077023&CategoryID=81>

⁶³ Harriet Montgomery, *The Kurds of Syria*, p.44.

⁶⁴ Harriet Montgomery, *The Kurds of Syria*, p.256.

⁶⁵ Harriet Montgomery, *The Kurds of Syria*, p.52.

⁶⁶ Serhat Erkmen, "Türkiye ve Suriyeli Kürtler: Güven Bunalmı, Tıkanmışlık ve Bir Arada Yaşama", *Orta Doğu Analiz*, Kasım 2012, Cilt:4, Sayı:47, s.7

⁶⁷ <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1095199&CategoryID=81>

1970-2000 yılları arasında Hafız Esad için, Suriye Kürtleri, aynı Fransa döneminde olduğu gibi, Irak ve Türkiye arasındaki politikalar ekseninde kullanılması gereken önemli bir araç olarak görülmeye devam etmiştir. Esad Türkiye üzerindeki emellerine ulaşmak için PKK'ya saha açarak yaşam alanını genişletmiştir. PKK içerisindeki Suriyeli Kürtlerin varlığı sayesinde de Suriye üzerinden Türkiye'ye yapılan "terör" faaliyeti açıkça desteklemiştir.

Beşar Esad yönetime geldiği ilk zamanlarda önemli değişiklikler olabileceği izlenimi vermiştir. Ancak Suriye Kürtlerin, 2003 yılında Irak'taki ABD'nin müdahalesi sonucu oluşan Kürt Bölgesel Yönetimden etkilenmesi ve 2004 yılındaki Kürt-Arap futbol maçı vasıtasıyla Suriye Kürtlerinin tepkilerini duyurduğu gelişmeler yaşanmıştır. 2005 tarihinde Kürt ileri gelenlerine suikast düzenleyerek Suriye'deki Kürt Muhalefeti aktif hale getirecek şartlar oluşmuştur. Bu gelişmeden sonra "Sessiz Kürt" olarak tanımlanan Suriye Kürtleri, o döneme kadar göstermedikleri bir tepki ortaya koymuşlardır. Bu beklenmedik çıkışları hem Türkiye'yi hem de bölgenin diğer aktörlerini yakından ilgilendirmiş ve Suriye Kürtlerinin geleceği, Kürt meselesinin siyasi bir canlılık kazandığı bölgesel trendin bir parçasını oluşturmuştur.

Bu gelişmelere dur demek isteyen Beşar Esad, Türkiye'nin 2009 tarihinde başlattığı 'Demokratik Açılım' projesine destek vermiştir. Bu olumlu havayı tersine çeviren gelişme 2010 tarihinde Tunus'da başlayan ve 2013 de hala devam eden 'Arap Baharı' olaylarının Suriye'de de yaşanmaya başlamasıdır. Beşar Esad'ın halkının taleplerine kulak vermek yerine halkını sahip olduğu silahlı kuvvetler ile bastırmaya çalışmaktadır. Suriye'de Mart 2011'de başlayan ayaklanma sonucunda şimdiye kadar 60 binden fazla kişinin öldüğünü ve 2 milyon Suriyelinin de evlerini terk etmek zorunda kaldıkları belirtiliyor.

Beşar Esad, bu dönemdeki Kürt politikasında PKK'yı yanına çekerek kullanmak istemektedir. 2012 yılı gelişmeleri itibarıyla, PKK'nın Suriye güvenlik güçlerine yardım eden faaliyetleri ve Suriye-Türkiye sınırına PKK kamplarının kurulması Türkiye'nin güney sınırında güvenlik sorununun oluşmasına neden olmuştur.

Orta Doğu politikasında geleceği tahmin etmek kolay değildir. Suriye'de kurulmuş baskıcı sistemin bir gecede dönüşmesi beklenemez. Başta Alevi azınlığın ve Suriye askeri istihbarat ağlarının olmak üzere pek çok grubun menfaatleri ve hesapları var. Geleceğe bakıldığında bir dizi senaryo üretilebilir. Şam'daki Baas rejiminin hedef tahtasına konulduğunu ve her an yıkılmasının beklendiği bir dönemi yaşıyoruz. Baas rejiminin yıllardır sürdürdüğü baskı ve kontrol altında tutma politikasını yürütemeyeceği açıktır.

Yaşanan bu dönem sonrasında, Suriye Kürtlerinin siyasi ve sosyal yapıda kimliklerinin kabul edildiği bir Suriye'de yaşamak istemeleri muhtemeldir. Suriye Kürtlerinin yine Arap Milliyetçiliğinin Suriye Kürtlerini siyasal ve sosyal sisteme entegre etme yerine, geçmişten gelen mevcut asimilasyon politikalarına devam etmesi durumunda radikalleşen bir Suriye Kürt Muhalefeti olacağını tahmin etmek ise zor değildir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

FO-195/2650. NO: 7885- 25.9.1950- s.2, (Syria-Political-Comunism)

Cambridge Archive Editions - Publishers of Documentary Resources, *Records of Syria 1918-1973*-Vol 13: 1959-1962, No: EY1821/1- November-8, 1962, British Embassy, DAMASCUS/ T.E.Bromley.

Cambridge Archive Editions - Publishers of Documentary Resources, Statement on The Situation of the Kurds in Syria, *Minorities in The Middle East, Kurdish Communities 1918-1974*, Vol 4: 1968-1974, Kurdish Refugees in Sweden, 10 th December, 1967, J. Alemdar.

Cambridge Archive Editions - Publishers of Documentary Resources, *Minorities in The Middle East, Kurdish Communities, 1918-1974*, Vol: 2: 1931-1940-The Total Kurdish Population.

Kitaplar

Abdullah, Ö. Faruk, *Suriye Dosyası*, Çev. Hasan Basri, Akabe Yayınları, İstanbul, 1992.

Beşikçi, İsmail, *Devletler Arası Sömürge Kürdistan*, Institut Kurde De Paris, Paris, 1990.

Bingöl, Nevzat, *Suriye 'nin Kimliksizleri-Kürtler*, Elma Yayınları, İstanbul, 2005.

Chailand, Gerard, *The Kurdish Tragedy*, Zed Books, London, 1994.

Cordesman, Anthony H., *Israel and Syria: The Military Balance and Prospects of War*, Washington, 2007.

Dam, Nicolas Van, *Suriye 'de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

Erciyes, Erdem, *Ortadoğu Denkleminde Türkiye-Suriye İlişkileri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Galie, Alessandra and Yıldız, Kerim, *Development in Syria: a Gender and Minority Perspective*, 2005.

Hinebusch, Raymond, *Revolution from above Syria*, By Routlege, London, 2001.

Hinnebusch, Raymond, "The Foreign Policy of Syria" *The Foreign Policies of Middle East States*, Editor, Raymond Hinnebusch ve Anoushiravan Ehteshami, London, Lynne Rienner Publishers, 2002.

Hourani, Albert, *Arap Halkları Tarihi*, Çev. Yavuz Alagon, İletişim Yay, İstanbul, 1997.

Jwaideh, Wadie, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

Karagül, İbrahim, *Hesaplaşma Yüzyılı*, Timaş Yay, İstanbul, 2007.

Kirişçi, Kemal ve Winrow, Gareth M., *Kürt Sorunu: Kökeni ve Gelişimi*, Çev. Ahmet Fethi, 3.Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2000.

- McDowall, David, *Modern Kürt Tarihi*, Doruk Yay, Ankara, 2004.
- Mehrdad, R.Izady, *Bir El Kitabı Kürtler*, 3.Baskı, Çev. Cemal Atila, Doz Yayınları, İstanbul, 2011.
- Montgomery, Harriet, *The Kurd of Syria; An existence denied*, Berlin, 2005.
- Nazdar, Mustafa, *The Kurds in Syria, People Without A Country: The Kurds and Kurdistan*, Editor, Gerard Chailand, Çev. Michael Pallis, Zed Press, Londra, 1980.
- Owen, Roger, *State, Power and Politics in the Making of the Modern Middle East*, Routledge, New York, 2006.
- Özdağ, Ümit, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007.
- Tan, Altan, *Kürt Sorunu-Ya Tam Kardeşlik Ya Hep Birlikte Kölelik*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Tejel, Jordi, *Syria's Kurds: History, Politics and Society*, Routledge Advances in the Middle East and Islamic Studies, 2008.
- Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih*, Der yay, İstanbul,1995.
- Yıldız, Kerim, *The Kurds in Syria: The Forgotten People*, London, 2005.

Makaleler

- Ayhan, Veysel, "Türkiye-Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi", *Orta Doğu Analiz*, Cilt 1, Sayı 11, Kasım 2009.
- Çitlioğlu, Ercan, *Libya Ve Suriye Nereye?*, Büşam Rapor, İstanbul, 2011.
- Dahlman, Carl, 'The Political Geography of Kurdistan', *Eurasian Geography and Economics*, Cilt 43, Sayı 4, 2002.
- Erkmen, Serhat, "Türkiye ve Suriyeli Kürtler: Güven Bunalımı, Tıkanmışlık ve Bir Arada Yaşama", *Orta Doğu Analiz*, Kasım 2012, Cilt:4, Sayı:47.
- Gambill, Gary C., "The Kurdish Reawakening in Syria," *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol-6 No: 4-5 Nisan 2004.
- George, Alan, *Syria: Neither Bread nor Freedom*, Zed Books, London, 2003.
- Human Rights Watch, *Syria: The Silenced Kurds*, Vol.8, No.4.October 1996.
- Landis, Joshua and Pace, Joe, *The Syrian Opposition*, The Washington Quarterly, Winter 2007.
- Low, Robert, "The Syria Kurds: A People Discovered" Briefing Paper, Chatham House, 2006.
- Lynch, Maureenand and Ali, Perveen, "Buried Alive: Stateless Kurds in Syria" Refugees International, Washington, D.C.,February 14, 2006.

Özkaya, Abdi Noyan “Suriye Kürtleri: Siyasi Etkisizlik ve Suriye Devleti'nin Politikaları”, Cilt.2, No:8,USAK, 2007.

Report, Landinfo, *Syria: Kurds-Groups at risk and reactions against political activists*, 16 June 2010.

Ziadeh, Radwan, *The Kurd in Syria: Fueling Separatist Movements in theRegion?*, The United States Institute of Peace, Washington, 2009.

İnternet

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1077023&CategoryID=81>

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1095199&CategoryID=81>

<http://www.aksyon.com.tr/aksyon/haber-31931-173-kckda-mit-jitem-muhabersavasi.html>

<http://www.sana.sy/eng/21/2011/04/07/340560.htm>

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetay&ArticleID=954606&Date=16.09.2009&Category>

<http://www.mideastweb.org/bashar-assad-inauguration-2007.htm>

http://kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_erlass1962_en.pdf

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3580.htm>

http://www.orsam.org.tr/tr/2011125_emirson.pdf

<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/syria/hama.htm>